

Başvekil Adnan Menderes'in Okul Yılları; Mahalle Mektebi'nden Ankara Hukuk Fakültesi'ne

Bircan Kayacan Cangul*

Öz

Başvekil Adnan Menderes üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, eğitim hayatının müstakil bir şekilde işlenmediği tarafımızdan tespit edilmiş ve bu çalışma kaleme alınmıştır. Adnan Menderes, ilköğrenimini mahalle mektebinde tamamlar. Orta öğrenimine ise 1910 yılında günümüzde İzmir Kız Lisesi olarak bilinen İzmir İttihat ve Terakki İdadisi'nde devam eder. Daha sonra Celal Bayar ile tanışmasına vesile olacak, Kızılçullu Amerikan Koleji'ne kaydını aldırır fakat son sınıfı okurken, 1916 yılında I. Dünya Savaşı başlar ve Başvekil Menderes, İstanbul Anadolu yakasındaki yedek subaylar talimğâhına çağrılır. Lise son sınıfta cepheye katılmak için okulunu yarıda bırakır ve askere gider. Suriye-Filistin cephesinde savaşmak için tren kafilesi yola çıktığında Menderes, tropikal sıtmaya yakalanır ve görevine İzmir Cephesi'nin gerisinde devam eder. Kendisi gibi askerlik nedeniyle okullarını tamamlayamayan lise öğrencileri, Cumhuriyet döneminde çıkan bir kanun ile liseyi bitirmiş sayılırlar. Nitekim Başvekil Adnan Menderes de bu lise mezuniyeti düzenlemesiyle 1932'de Aydın mebusuyken lise mezunu sayılarak Ankara Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırır ve eğitimini üç yılda tamamlar.

Anahtar kelimeler: Adnan Menderes, Mahalle Mektebi, İttihat ve Terakki İdadisi, Kızılçullu Amerikan Koleji, Ankara Hukuk Fakültesi.

Submitted/Geliş : 17.05.2023

Accepted/Kabul : 23.06.2023

<http://dx.doi.org/10.53723/cosohis.32>

Araştırma Makalesi/Research Paper

* ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8353-7983>; Aydın Valiliği Adnan Menderes Demokrasi Müzesi
bircan-kayacan@hotmail.com

The School Years Of The President Adnan Menderes; From Neighborhood School To Ankara Law Faculty

Abstract

When the studies on the Prime Minister Adnan Menderes were examined, it was determined by us that the education life was not handled independently and this study was written. Adnan Menderes starts primary school in the local school. Adnan Menderes continued his secondary education in İzmir İttihat ve Terakki High School, which is known as İzmir Girls' High School in 1910. Later, he enrolls in the American College in Kızılçullu, which will allow him to meet Celal Bayar, but while he was studying in his last year, the First World War broke out in 1916. Menderes is summoned to the reserve officers training station on the Anatolian side of Istanbul. He leaves school in last year and goes to the army. However, when the train caravan that Menderes was in set off to fight the Syrian-Palestinian front, Menderes caught tropical malaria and he continues duty behind the Izmir Front. A law is enacted for students who could not finish high school in the Republican era and they are considered to have finished school. As a result, with this high school graduation arrangement, Adnan Menderes was accepted as a high school graduate in 1932, while he was a member of Aydın, and enrolled in Ankara Law Faculty and completed his education in three years.

Key Words: Adnan Menderes, Local School, İttihat ve Terakki High School, Kızılçullu American College, Ankara Faculty of Law.

Giriş

Cumhuriyet Dönemi içerisinde mümtaz, nahif, zarif endamlı ve toprağın mahsulü mütevazı kişiliği ile tanınan Adnan Menderes'in, soy kütüğü incelendiğinde görülür ki annesinin adı Tevhide, babasının adı ise İbrahim Ethem'dir. Babası Aydın'ın tanınmış ailelerinden olan Katıpzade ailesine mensuptur. Annesi ise Kırım-Tatar kökenli, Hacı Ali Paşazadeler ailesine mensuptur. Kaynaklardan öğrendiğimiz kadarı ile İbrahim Ethem Bey ve Tevhide Hanım tüm ailevi engellere rağmen büyük bir aşk ile evlenmişlerdir ve bu evlilikten Hatice Melike ve H.1315/M. 1899 tarihinde, cennette bir makam adı yahut cennetler manasında kullanılan Âli Adnan dünyaya gelmiştir. Fakat ne yazık ki kısa bir zaman sonra Adnan Menderes ve ablası, yetim ve öksüz kalmıştır. Anne ve baba "*ukde-i verem*" olarak adlandırılan ince hastalıktan vefat etmişlerdir. Henüz çok küçük yaşlarda olan Adnan Menderes, aradan çok geçmeden kendisinden 2 yaş büyük olan ablası Hatice Melike'yi de verem hastalığından kaybetmiştir. Hatice Melike, Menderes'e anne ve babasından kalan tek yadigârdır ve Menderes, ondan bahsederken; Canlarının ve kanlarının bir olduğunu ve Melike'yi küçük yaşına rağmen annesi gibi hissettiğini söyler. Görüldüğü üzere verem hastalığı Menderes'in hayatında sancılı bir süreç olarak kendini göstermiş ve bu ölümler Menderes'in duygusal kişiliğini de derinden etkilemiştir.

Adnan Menderes, verem hastalığı neticesinde anne, baba ve kız kardeşini yitirince, kendisine İzmir'de yaşayan babaanne Fatma Fitnat Hanım bakmıştır. Babaannesi hem ilmiyle hem de görgüsüyle Adnan Menderes'i, hayatının pek çok aşamasında etkilemiştir. Özellikle Fatma Fitnat Hanım'ın, Menderes'in eğitim ve öğretim hayatında önemli bir yere

sahip olduğu bilinmektedir. Adnan Menderes'in zor bir çocukluk geçirmesi, hassas ve kırılğan yapısı babaannesi Fitnat Hanım'ın ona olan ilgisini arttırmıştır. Adeta Menderes, babaannesinin himayesinde ipek bir koza içerisinde özenle ve özveri ile yetiştirilmiştir. Şevket Süreyya Aydemir bu durumu çok güzel özetlemiştir; *"Menderes'in hayatının sonuna kadar devam eden içli ve hassas ruh yapısıyla, Fitnat Hanım'ın sevgisi ve telkinleri arasında, kopmayan bir bağ vardır. Öyle ki Menderes ne zaman çocukluğuna ve ilk gençliğine dönse, onda konuşan denebilir ki hep Fitnat Hanım'dır.* (Aydemir, 2000: 513). Bu cümle ile Menderes ve Fatma Fitnat Hanım arasındaki sıkı bağ aşikârdır.

Aydın'da Adnan Menderes anne, baba ve kız kardeşi Hatice Melike'yi yitirince, babaannesi, torunu Menderes'i almış ve İzmir'e götürmüştür. Böylelikle Adnan Menderes'in okul yılları da İzmir'de başlamıştır. Öncelikle, Mahalle Mektebi sonrasında İzmir İttihat ve Terakki İdadisi ve Kızılçullu Amerikan Koleji Menderes'in, ilk ve orta öğretimini sürdürdüğü okullar olarak bilinmektedir. 1910 senesinde başladığı İzmir İttihat ve Terakki İdadisi'ni aşağıda bahsedeceğimiz farklı sebeplerden dolayı yarıda bırakmış ve Kızılçullu yani günümüzde Şirinyer olarak bilinen ilçede, Amerikan Koleji'ne devam etmiştir. Menderes, Henüz lise son sınıf öğrencisiyken 1916 senesinde Birinci Dünya Harbi patlak verince pek çok arkadaşı ile birlikte orduya katılmış ve okulunu yarıda bırakmak zorunda kalmış, askerlik vazifesini İstanbul ve İzmir'de tamamlamıştır. Filistin-Suriye Cephesi'ne gideceği süreçte ise ateşli ve zehirli sıtma hastalığına tutulmuş ve askerliği yarıda bırakmak zorunda kalmış ve Aydın'a dönmüştür.

Adnan Menderes, 27 Mayıs 1919 senesinde Yunanlılar tarafından işgal altına alınan Aydın'ı muhafaza etmiş ve Ay Yıldız Çetesi adında bir Kuvayı Milliye harekâtı ve bilinci oluşturmuştur. Yunana karşı mücadele eden millî mücahit nisbesi ile anılmıştır. Sonrasında ise düzenli birliklere katılarak inzibat subaylığı vazifesinde bulunmuş ve 2 sene 10 ay İstiklal Harbi'nde görev almıştır. Cephedeki görevleri ve başarıları doğrultusunda 26 Ocak 1931 tarihinde Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.

Adnan Menderes, 1928 senesinde İzmir'in elit ailelerinden biri olan Evliyazadeler'in kızı Fatma Berin Hanım ile tanışmış ve kısa bir zaman sonra evlenmişlerdir. Bu evlilikten; Yüksel, Mutlu ve Aydın Menderes adında üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Siyasi yıllarının ise Ali Fethi Okyar'ın, "Ülkenin kıymetli evlatları hizmetten kaçamaz." sözü ile birlikte 1930 tarihinde 96 günlük ömrü olan Serbest Cumhuriyet Partisi'nde başlamış ve Yeni Türkiye'nin inşasına öncülük etmiştir. 17 Kasım 1930'da ise parti kapatılmıştır. Sonrasında ise Menderes siyasete İl Başkanlığı vazifesi ile Cumhuriyet Halk Fırkası'nda devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Aydın ziyareti sırasında Menderes ile tanışması, Menderes'in siyasi hayatını olumlu yönde etkilemiş ve Atatürk tarafından; "Şayan-ı dikkat bir genç" cümlesiyle övülmüştür. Sonrasında ise Atatürk tarafından milletvekili olarak seçilmiştir.

1932 senesinde ise CHP milletvekilliği görevini sürdürürken, çıkan bir yasa ile birlikte Ankara Hukuk Fakültesi'nde eğitimine devam etmiş ve 1935 senesinde mezun olmuştur. 7 Ocak 1946 senesine kadar CHP'de görevine devam etmiş fakat Dörtlülük Takrir Metni'nin ilanı ile partiden ihraç edilmişlerdir ve Menderes; Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Celal Bayar ile siyasetini Demokrat Parti'de sürdürmüştür.

Adnan Menderes ve dava arkadaşları 7 Ocak 1946 senesinde "Yeter Söz Milletindir." diyerek Türkiye'de tek parti rejimi sona erdirmiştir. Bu süreçten sonra ikili parti dönemi başlamıştır. Özellikle 1950-1960 yılları arasında Türkiye'de asırlık gelişmeler söz konusu

olmuştur. Bu tarihler “Beyaz İhtilal ve Altın Çağ” olarak bilinmektedir. Bu dönem, tarihe kara bir leke olarak kazınan 27 Mayıs 1960 tarihine kadar devam etmiş ve darbe sonucunda da Başvekil Adnan Menderes ve dava arkadaşlarının infazı gerçekleşmiştir.

Mahalle Mektebi

Adnan Menderes’in İttihat ve Terakki İdadisi yılları öncesinde ki ilköğrenim yılları hakkında kaynaklarda yeterli ve kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İlkokul dönemine dair, Şevket Süreyya, Menderes’in ilköğrenim çağlarına dair net bir bilginin olmadığını belirtmiş ve Menderes bazı hocalardan özel dersler almış olabilir ifadesini kullanmıştır (Aydemir, 2000: 29). Necip Fazıl Kısakürek, nerede okuduğuna dair yine kesin bir bilgi vermemiş “*ilk tahsilini şurada ve burada ilerlettikten sonra ilk esaslı mektep İttihat ve Terakki İdadisi’ne gitmiştir*” (Kısakürek, 2016: 155) demiştir. Ağaoğlu ise diğer kaynakların belirsizliğine rağmen daha net ifadelerle Menderes’in ilkokul eğitimine dair bilgi verir; “*İlkokulu bitirinceye kadar gerçeği öğrenemeyen Menderes sürekli kendisine, “Neden öteki arkadaşlarımla anneleri genç, neden benimki ihtiyar?” diye sorar.* (Ağaoğlu, 1937: 37) Bu ifadelerinden yola çıkarak Menderes’in ilkokulu örgün bir şekilde okuduğunu düşünebiliriz. Aynı zamanda bu ifadeden, Menderes’in babaannesini belli bir zaman annesi olarak bildiğini yahut kabul ettiğini de söyleyebiliriz. Sertkaya, “*Adnan ilköğrenimine özel öğretmen eğitimiyle evinde başlamıştı*” ifadelerini kullanır (Sertkaya, 2007: 21). İlköğrenimine dair diğer bir bilgi de rahatsızlığından dolayı evde özel hocalardan eğitim aldığıdır. Yukarıda bahsettiğimiz üzere Adnan Bey, anne ve babasını halk arasında ince hastalık olarak tanımlanan verem rahatsızlığından kaybetmiştir ve bazı kaynaklar bu amansız hastalığa çok küçük yaşlarda Menderes’in de tutulduğunu söyler (Yalçın, 2005: 165). Vücut yapısı hassas olan Menderes’in bu rahatsızlığı, babaannesinin ona olan özverili bakımını artırmış ve bu özveri Menderes’in eğitim hayatını da yakından etkilemiştir. Babaanne Fitnat Hanım bu süreçte Adnan Menderes’i İzmir Gureba Hastanesi’ne götürmüş ve Doktor Şehri Bey’e kontrol ettirmiştir. Doktor Şehri Bey de Menderes’in verem rahatsızlığına yakalandığını söylemiştir. Sonrasında ise karantina uygulaması başlamıştır. Yalçın çalışmasında (2005: 166), bu hastalık sebebiyle Menderes’in okula gidemediğini ve babaannesinin ise torununun derslerinden geri kalmasını istemediği için özel hocalar tuttuğunu ve Adnan Menderes’in bu şekilde okuma yazma öğrendiğini söyler. İnan da bu bilgiler dâhilinde; “*Menderes, bazı mahalle mekteplerine gitmiş olabilir. Belki, bazı öğretmenlerden özel dersler de almış olabilir.*” ifadelerini kullanır. Görüldüğü üzere Menderes’in mahalle mektebi yıllarına dair kesin bir bilgi yoktur. Bizim kanaatimize göre Adnan Menderes babaannesinin desteği ile ve belli sürelerde mahalle mektebinde eğitim görmüş, hastalık zamanlarında ise eve çağrılan özel hocalarla eğitimine devam etmiş olabilir.

İttihat ve Terakki İdadisi

Adnan Menderes, ilköğrenimini tamamladıktan sonra orta öğrenimine 1910 yılında, Meşrutiyet’in yeni okullarından biri olan ve günümüzde İzmir Kız Lisesi olarak bilinen, İzmir İttihat ve Terakki İdadisi’nde başlar. Bu idadi, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından

açılmıştır. Cemiyetin, 1908 yılında kabul edilen siyasi programında; “*Bilcümle mekatip Devletin taht-ı nezaretinde bulunacaktır. Teb’ai Osmaniye’nin terbiyesi bir siyak-ı ittihat ve intizam üzere olmak için umumi ve derununda serbest talim ve tedris olunur ve her unsura muhteliten küşade resmi mektepler açılacaktır. Tahsil-i ibtidaide lisan-ı Türkî mecburittalimdir. Mekatib-i resmîyede tahsil-i ibtidai meccanendir*” maddesi yer almaktadır (Tunaya, 1988: 99). Bu maddeye dayanarak, Müslüman okullarının az olması, Müslüman okur-yazar sayısının azlığı, İttihatçıların eğitim alanında yoğunlaşmalarına neden olmuş, Müslüman Türk unsurun eğitim seviyesini yükseltebilmek için meşrutiyetin ilk yıllarında Maarif Nezareti’nin maddi katkısı olmaksızın özel okul açma girişimlerinde bulunmuşlardır.

Özel eğitimi geliştirmek ve yabancıların himayesinde bulunan yabancı özel okullardan Müslüman Türkleri kurtarmak için 1909 tarihinde, “Osmanlı İttihat Mektepleri” adında bir dernek hayata geçirilmiştir. Dernek, bünyesinde açmış olduğu tüm okullara da; “*İttihat ve Terakki Mektebi*” adını vermiştir. Bu okulların masrafları da cemiyete mensup kişilerden alınan “maarif onluğu” vergisiyle karşılanmıştır. Okulların eğitim programı da yine cemiyet merkezince düzenlenmiş, millî ve vatanî hislerin ortaya çıkarılması önemsenmiştir (Kızıl, 2017: 29). Mektep derslerinde, yeni toplumu oluşturacak olan yurttaşlık dersi bilgisini içeren “Malûmât-ı Medeniye ve Hukukiye ve Ahlakiye ve İktisadiye” dersini mekteplerinde bağımsız bir ders olarak okutmuşlar, tarih ve coğrafya ders kitaplarında yer alan okuma parçalarıyla da istenen nitelikte vatandaşların kimlik oluşumuna katkı sağlayacak mesajlar iletilmişlerdir (Üstel, 2004b: 32, 33, 36-39, 54; Toprak, 1988: 157). Bu doğrultuda; İstanbul, Bursa, Edirne ve İzmir olmak üzere okullar açmaya başlamışlardır (Uyanık, 2009: 77). İdadiler ilk açıldığı süreçte, üç yıllık ilköğretim ile toplamında yedi senelik okullardır (Aydemir, 2000: 30). Yatılı öğrencilerden ve gündüzlü öğrencilerden oluşan bu okullar; ilk (iptidai), orta (rüştîye) ve lise (idadi) kısımlarından oluşmaktadır. (Demir, 2010: 19).

Menderes’in ilk esaslı mektebinin de yukarıda bahsedildiği üzere İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından açtırılan İzmir’in önde gelen mekteplerinden İttihat ve Terakki İdadisi olduğu söylenir (Kısakürek, 2016: 155). İzmir İttihat ve Terakki İdadisi, Enver Paşa tarafından açılmış ve dönemin gözde mekteplerinden biri olarak bilinmektedir. Yönetim kadrosunda; Okul müdürü Şükrü Saraçoğlu, Mustafa Necip, Salih Zeki Bey, Mülkiyeli İzzet Bey, Baha Tekan, İsmail Zühdi Bey, Vasıf Çınar gibi eğitimciler yer almaktadır. Mektebin hocaları, Şevket Süreyya’nın deyişiyle; “*genç, ateşli ve ihtirash insanlardır.*” (Aydemir, 2000: 30).

Celal Bayar’da “*Başvekilim Adnan Menderes*” adlı kitabında Menderes’in İttihat ve Terakki Mektebi’ne dair bilgiler vermiş, bu okulların 1908 sonrası sosyal hamlelerden biri olduğunu ve eğitim-öğretim bağlamında yeni bir planlamanın yapılması gerekliliği sonucu açıldığını söylemiştir. Bu okulların amacı; “*aydın, vatansever, feragatli bir nesil yetiştirmek*” olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda Adnan Menderes’in de bu okullarda okuduğunu fakat kendisini bu yıllarda tanımadığını, 1. Dünya Savaşı yıllarında tanıdığını da ifade etmiştir. (Bayar, 1986: 76)

Adnan Menderes bu yıllarda, dünyada ve ülkede olup bitenleri takip etme ve anlama fırsatı bulmuş ve milli duyguları gelişmeye başlamıştır. Menderes; Sosyal, siyasi, dini ve ekonomik konulara dair sorgulamalarının başladığı dönemde bu okulda eğitim görmeye başlamıştır (Dilipak, 1990: 21). Hocalarından aldığı eğitim ve okulun kurumsal yapısı ona çok şey kazandırmıştır. Menderes yetenekli ve zekidir, ailede gördüğü temel eğitim ve

terbiyeye okulun imkânları da eklenince onun hayatında birçok şey kendiliğinden tamamlanmıştır.

İttihat mektebi Menderes'in kişiliğinin oluşmasında da etkilidir. Onda, hocalarının ateşli ve ihtiraslı özelliklerini görmek mümkündür. Aynı zamanda dönemin gençliğinde de ihtiraslı milliyetçi ruh görülür. (Aydemir, 2000: 32). Ayrıca bu mektepler de bilindiği üzere Osmanlı şiir ve edebiyatına bağlılık da söz konusudur ve bu bağlılığın Menderes üzerinde de etkisi vardır. Menderes, o dönem Osmanlı şiirlerinin pek çoğunu ezbere bilir ve okur, aynı zamanda divan edebiyatı şiirlerini şerh edermiş. Vatan şairimiz Namık Kemal'in, Harabat şairlerinin Mehmet Emin Bey'in ve Ziya Gökalp'ın, Fecr-i Ati Dönemi şairlerinin şiirlerini de sık sık okuduğu bilinmektedir. Aydemir, Menderes ile konuşunca, okulun öğle aralarında adeta şiir yarışına girmiş gibi hissedildiğini söylemektedir (Aydemir, 2000: 32). Bu ifade de Menderes'in şiire olan ilgisini göstermektedir.

Menderes, İttihat ve Terakki Mektebi öğretmenleri nazarında da başarılı bir öğrencidir. Öğretmenlerinden Baha Tekan, Menderes'in düzenli, disiplinli, çalışkan olduğunu söyler ve millî duygularının bu mektep ile geliştiğini, Türklüğe ait her şeyi burada öğrendiğini söyler. (Aydemir, 2000: 32).

Adnan Menderes'in bu mektepte tanıştığı; Ethem Menderes, Muzaffer Arel, Rıfat Kadızade, Nusret Dülger (Dilipak, 1990: 20) gibi isimler yaşamında ve siyasi hayatında etkili olmuşlardır. Özellikle Ethem Menderes ile arkadaşlıkları idadi sıralarında başlar, Amerikan Kolejinde devam eder, Maltepe Talimğâhında zirveye varır (Kısakürek, 2016: 159). Menderes'in soy ismini verdiği, toprağını verdiği ve yanından ayırmadığı ve dostu bildiği Ethem Menderes, Millî Mücadele sonrası Yassıada Dönemi'ne kadar Menderes'in yanından hiç ayrılmaz. Yine yukarıda ismini zikrettiğimiz DP'li Sakarya Milletvekili Rıfat Kadızade, 17 Eylül 1959 yılında Kıbrıs Antlaşması için Menderes ile birlikte Londra'ya gidenler arasındadır. Menderes'in ölümden döndüğü bu kazada, onun dışarı çıkmasını sağlamıştır.

Görüldüğü üzere İttihat ve Terakki Mektebi Adnan Menderes'in hayatını çok yönlü etkilemiştir. Bu mektebe devam ederken sonrasında Kızılçullu Amerikan Koleji'ne kaydını aldırması ve eğitimine burada devam etmiştir.

Kızılçullu Amerikan Koleji

Adnan Menderes 1916 senesine kadar eğitimine İttihat ve Terakki Mektebi'nde devam eder. Son sınıfa geldiğinde ise eğitimini, 1913 yılında eğitimci kökenden gelen Maclachlan Ailesi tarafından kurulan Kızılçullu Amerikan Koleji'nde eğitimini sürdürür. Amerikan Koleji o dönem içerisinde eğitim kurumları arasında gücünü ispat etmiş, itibarı Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar ulaşmış, İzmir'de eğitim alanında otoriteye dönüşmüş bir kurumdur. Öyle ki, İzmir'de ilk kez bir eğitim kurumuna futbol sporu girmiştir. 1905 yılında Amerikan Koleji'nde eğitim gören Talat (Erboy), Şerif Remzi (Reyent), Sabri Süleymanoviç ve Berrin Menderes'in halasının oğlu ve ilerleyen yıllarda Adnan Bey'in dayısının kızı Mesude Evliyazade'nin eşi Dr. Nejat Evliyazade de okul takımlarında sahaya çıkan ilk Türk futbolcular olarak tarihe geçmiştir. Peki, Adnan Menderes niçin İttihat ve Terakki İdadisi'nde okurken Kızılçullu Amerikan Koleji'ne geçmiştir?

Menderes'in Amerikan Koleji'nde eğitimini sürdürmesine dair kaynaklarda farklı birkaç neden bulunmaktadır;

Aydın Menderes, babası Adnan Menderes'in Kızılçullu Amerikan Koleji'ne geçtiği süreci anlatır ve bu okulda eğitim görmeyi kendisinin seçtiğini, babaannesinin ise ilk önce yabancı dil bilgisinin olmaması sebebiyle Adnan Bey'e karşı çıktığını belirtir. Fakat Adnan Menderes, yabancı dil eksikliğini kolejde bir öğretmeni ile tamamlayabileceğini ifade eder (Yalçın, 2005: 198). Diğer bir bilgi de Babaanne Fitnat Hanım'ın Menderes'in Amerikan Kolejine gitmesini istediğidir. Babaanne o dönemde okulları araştırır ve bu kolejin Avrupa okulları ile yarışabilecek bir düzeye sahip olduğunu bilir. Bizzat Menderes'i kendisinin İttihat ve Terakki İdadisi'nden aldırıp Amerikan Koleji'ne yolladığı söylenmektedir. Kendisinin ise Aydın Çakırbeyli'de yer alan çiftliğe geldiği bilinmektedir (Dilipak, 1990: 20).

Eğitim süreci sonrasında Adnan Menderes'in Amerikan Koleji'nde okuması, onun gibi bir Türk gencinin misyoner hocaların da bulunduğu bir okulda eğitim görmesi hayli eleştirilmiştir. Fakat Celal Bayar'ın Amerikan Koleji ve Menderes'e dair olan hatırası yapılan eleştirilerin asılsızlığını vurgular niteliktedir.

Celal Bayar ve Adnan Menderes'in tanışmaları Amerikan Koleji yıllarına dayanmaktadır. Bu süreç yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere 1. Dünya Savaşı yıllarına denk gelmektedir. Menderes'in koleje başladığı yıllarda Celal Bayar'ın, İzmir mesul kâtabi olarak görev yaptığı bilinmektedir. Bayar, Menderes ile tanışmasını şu şekilde anlatmaktadır; Bir gün yanıma 3 delikanlı geldi. Gayet güzel ve temiz giyinmişlerdi. İçlerinden biri bana Kızılçullu Amerikan Koleji'nde misyoner rahiplerin olduğunu ve bu rahiplerin misyonerlik faaliyetleri ile Müslüman öğrencileri olumsuz bir şekilde etkilediğinden bahsetti ve özellikle misyonerlik faaliyetlerini yürüten hocaların, samimi oldukları iki talebenin isimlerini de yazdırdılar. Bayar, bu görüşmeden çok etkilenmiş olacak ki yıllar sonra bu hatırasını Menderes'e de anlatmış ve kitabında yazmıştır. Bahsettiğimiz üzere Menderes'in bu okula gitmesi, karşıtları tarafından eleştirilmiş ve millî duygularla hareket etmediği vurgusu yapılagelmiştir. Fakat naklettiğimiz bu olay, Menderes'in ne kadar duyarlı bir genç olduğunu göstermektedir. Dini ve millî meselelere karşı saygısı da aşikârdır. Aksi hâlde gördüklerini eleştirmez ve şikâyet etme zorunluluğu hissetmezdi. Bu bağlamda çevresinde görmüş olduğu bu olumsuzlukları cesur bir şekilde devlet ve millet adamlarına sunması da takdire şayandır. (Bayar, 1983: 21).

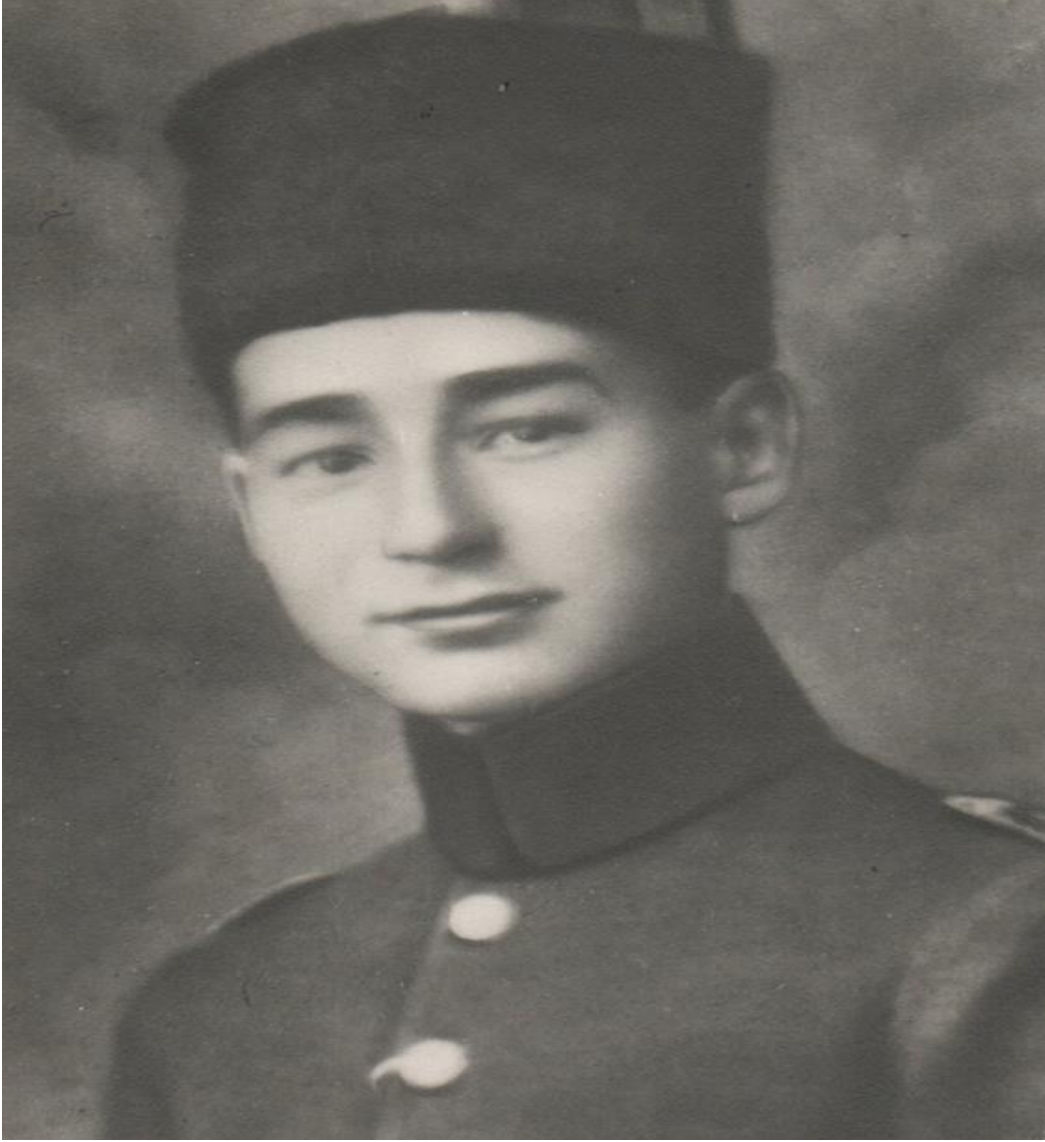
Menderes son sınıfı okurken, Millî Savunma Bakanlığı, H. 1315/ M.1916 yılı içerisinde, I. Dünya savaşı sebebiyle askere çağırılmıştır ve dolayısıyla liseyi bitirememiş, yarıda bırakmıştır. Kolej günümüzde hâlâ varlığını sürdürmekte ve İzmir Buca NATO karargâhı içerisinde yer almaktadır.

Adnan Menderes ve okul yılları üzerine çalışmalarımızı sürdürürken mülki idari amirlerimizin desteği ile gerekli izinleri aldık ve NATO karargâhını ziyaret ettik. Görüşme sağladığımız paşalar, askeriye'nin içerisinde Menderes'e ait bir bölüm oluşturduklarını ve Menderes'in bu okulda okuduğuna dair ellerinde bir adet orijinal fotoğraf olduğunu belirttiler. Resmi izinler neticesinde bu fotoğrafa ulaştık. Aşağıda yer verdiğimiz fotoğraf izcilik haftasında çekilen bir fotoğraftır. Merdivenlerin 1. basamağında oturan, soldan ikinci kişi Adnan Menderes'tir. Fotoğraf tarafımızca Adnan Menderes Demokrasi Müzesi arşivine teslim edilmiştir.

Ayrıca Amerikan Koleji'ni yarıda bırakmasına neden olan Birinci Dünya Savaşı'na giderken çekilmiş olduğu bir fotoğrafta Tire Belediyesi Arşivi'nden tarafımızca alınmış ve günümüzde Aydın Adnan Menderes Demokrasi Müzesi'nde sergilenmektedir.

Adnan Menderes'in Birinci Dünya Savaşı'na giderken, Tire Arşivi.

Ankara Hukuk Fakültesi

Adnan Menderes Amerikan Koleji son sınıf öğrencisiyken yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere I. Dünya Savaşı patlak vermiş ve bu sebeple Menderes, Kızılçullu Amerikan Koleji'ni yarıda bırakmak zorunda kalmış, savaşa katılmak için yola çıkmıştır.

13 Aralık 1932'de Maarif Vekâleti'ne İzmir'deki Amerikan Koleji'den son sınıfında vatanî görevini yerine getirmek için ayrılmış olduğunu ve bu durumun bir yüksekokula girmesi hakkının tanınmasında engel olmaması gerektiğine dair bir dilekçe yazmıştır. Bu dilekçeye, 18 Aralık 1932 günü dönemin Maarif Vekili Reşit Galip Bey tarafından verilen cevapta, Menderes'in bir yüksekokula girmesi uygun görüldüğü yazılmıştır. Nitekim Adnan Menderes, aynı gün Ankara Hukuk Fakültesi'ne 1795 numara ile milletvekilliği görevini sürdürürken kayıtlanmıştır (İnan, 2021: 35). Menderes'in hukuk eğitimi almasında Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakın fikir arkadaşı, destekçisi olan ve Cumhuriyet'in ideoloğu olarak tanınan Mehmet Recep Peker'in büyük bir etkisinin olduğu bilinmektedir (Aydemir, 2000:

95). Aynı zamanda 1924 tarihinden beri Aydın ilinden Mebus olarak seçilen Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey'in de özel bir çabasının olduğu söylenmektedir (İnan, 2021: 20).

Menderes bu süreçte dönemin en iyi hocalarından; Ali Muzaffer Göker, Yusuf Kemal Tengirşenk, Sadri Maksudî Arsal, Baha Kantar, Cemil Bilsel, Mustafa Şeref Özkan, Yusuf Ziya Özer, Ali Fuat Başgil, Veli Saltık'dan hukuk dersleri almış ve bu dersler Menderes'in siyasette de bilgi ve deneyimini artıran bir kazanım olmuştur. 1932 senesinde başladığı fakülteyi, 1935 senesinde başarılı bir şekilde tamamlamış ve diplomasını almıştır. Menderes artık yalnızca çiftçi değil, aynı zamanda bir hukukçu olarak siyasete devam etmiştir.

Sonuç

Adnan Menderes, annesini ve babasını verem hastalığından kaybettikten sonra Babaannesi Fitnat Hanım, Menderes'i İzmir'e götürmüştür. Böylelikle Menderes, ilk eğitimine İzmir'de başlamıştır. Mahalle mektebine gidip gitmediği konusunda yukarıda bahsettiğimiz üzere değişik fikirler söz konusudur. Bazı kaynaklar Menderes'in çocukluk yıllarında hassas bir bünyeye sahip olması sebebiyle ilk eğitimini babaannesi ve eve gelen özel hocalardan aldığını bildirmekte, bazı kaynaklar ise eğitimine öncelikle Mahalle Mektebi'nde başladığını söylemektedir. Menderes Mahalle Mektebi'nden sonra öncelikle İttihat ve Terakki İdadisi'nde eğitimini sürdürür. İttihat ve Terakki İdadisi günümüzdeki İzmir Kız Lisesi'dir. Bu çalışmayı yaptığımız süreçte bizzat liseyi ziyaret edip Menderes'in okul yıllarına ait bilgi ve belge edinmeye çalıştım fakat ne yazık ki hiçbir bilgi ve belgeye ulaşamadım. Sadece yerel bir tarihçinin yakın dönemlerde Menderes'in bu okulda okuduğuna dair yazdığı bir köşe yazısına ulaşabildim. Bu okuldan sonra ise yine çeşitli sebeplerle Menderes'in Kızılçullu Amerikan Koleji'nde eğitim gördüğünü biliyoruz. Okul bugün Buca- Şirinyer NATO Karargâhı içerisinde yer almaktadır. Aldığımız izinler doğrultusunda NATO Karargâhı'na girebildik ve ziyaretimiz sırasında bir paşanın desteği ile Menderes'in bu okulda okuduğu yıllara ait fotoğrafına ulaştık. Bu okuldan sonra ise Ankara Hukuk Fakültesi'nde eğitim aldığını ve 1935 senesinde eğitim hayatının tamamlandığını biliyoruz.

Kaynakça

- Ağaoğlu, S.(1967). *Arkadaşım Menderes*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Aydemir, Ş. S. (2000). *Menderes'in Dramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Bayar, C. (1986). *Başvekilim Menderes*. İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.
- Demir, Ş. (2010). *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf Yayınları.
- Dilipak, A. (1990). *Menderes Dönemi*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- İnan, S. (2021). *Adnan Menderes Biyografik Notlar: Kimliği Ve Muhalefeti*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2016). *Benim Gözümde Menderes*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kızıl, Ö.(2017). İttihat Ve Terakki Döneminde Tarih Eğitimi Ve Hakim İdeoloji Meselesi. *İttihat Dergisi*, 4, Ss. 28-31
- Sertkaya, İ. (2007). *Adnan Menderes*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Toprak, Z. (1988), 80. Yıldönümünde Hürriyetin İlanı (1908) Ve Rehber-İ İttihad, *Toplum Ve Bilim*, 42, S. 157 - 173.
- Tunaya, T. Z. (1988), *Türkiye'de Siyasal Partiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uyanık, E. (2009). Iı. Meşrutiyet Dönemi'nde Toplumsal Mühendislik Aracı Olarak Eğitim: İttihat Ve Terakki Cemiyetinin Eğitim Politikaları (1908 - 1918). *Amme İdaresi Dergisi*, (42) 2, S. 67-88.
- Üstel, F. (2004b), *Makbul Vatandaşın Peşinde: Iı. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçın, S. (2005). *Efendi*, İstanbul: Doğan Kitap.